

УДК 364-7:316.362]-059.35

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.5.5>

Тетяна КОЛЯДА

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, Черкаська обл., Україна, 20300

ORCID: 0000-0002-9202-1196

Бібліографічний опис статті: Коляда, Т. (2022). Соціальна дійсність в умовах пандемії COVID-19 через призму соціального проектування. *Ввічливість. Humanitas*, 5, 35–40, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.5.5>

СОЦІАЛЬНА ДІЙСНІСТЬ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОГО ПРОЄКТУВАННЯ

Метою дослідження є виявлення сутності понять «проект», «проектування», «соціальний проект», «соціальне проектування»; уточнення сучасних підходів до визначення їхнього змісту в умовах пандемії COVID-19.

Теоретико-методологічною основою дослідження виступають праці вітчизняних та зарубіжних дослідників у сфері соціального прогнозування, соціального управління та проектування, соціальні та психолого-педагогічні розвідки з означеної тематики.

У дослідженні застосовувався метод теоретичного аналізу джерел та літератури з предмету дослідження; порівняльно-зіставний метод в окресленні базових ознак понять, що вивчаються, а також принципи виявлення сутності понять та їх визначень.

Наукова новизна публікації полягає в критичному аналізі сучасного стану соціальної дійсності, позначеного проблемами, пов'язаними з пандемією COVID-19; уточненні та узагальненні сучасних підходів до визначення сутності понять «проект», «проектування», «соціальний проект», «соціальне проектування»; окресленні вихідних принципів та особливостей організації соціального проектування в нинішніх умовах; висвітленні наукових підходів до класифікації соціальних проектів; визначенні практичної значимості інноваційних розробок в соціальній роботі.

Висновки. У статті висвітлено сутність понять «проект», «проектування», «соціальний проект», «соціальне проектування». Соціальне проектування розглянуто як творчий процес соціальної дійсності на чолі з людиною в умовах пандемії COVID-19, що змушена оперативно реагувати на виклики та змінювати формат роботи і акценти. Уточнено, що будь-які соціальні утворення неможливо уявити без людини, її активної творчої діяльності, одним з результатів якої є соціальне проектування. Така діяльність набуває нині, у часи світової пандемії, особливої актуальності. Епідемія COVID-19 продемонструвала неготовність систем цивільного захисту, а основне – громадського здоров'я до адекватного реагування на виклики такого масштабу. Підкреслено, що соціальне проектування пронизує всі сфери діяльності людини, проте лише інноваційний погляд професіоналів та їх системний творчий підхід у вимушених умовах сьогодення уможливує оптимальне проектування актуальних суспільних явищ і процесів.

Ключові слова: соціальна дійсність, проектування, соціальний проект, соціальне проектування, пандемія, COVID-19.

Tetiana KOLIADA

PhD in Philosophy, Associate Professor at the Department of Social Pedagogy and Social Work, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, str. Sadova, 2, Uman, Cherkasy region, Ukraine, 20300

ORCID: 0000-0002-9202-1196

To cite this article: Kolyada, T. (2022). Sotsialna diisnist v umovakh pandemii COVID-19 cherez pryzmu sotsialnoho projektuvannia [Social reality in the context of the COVID-19 pandemic through the prism of social design]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 5, 35–40, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.5.5>

SOCIAL REALITY IN THE CONVENTION OF THE COVID-19 PANDEMIC THROUGH THE PRISM OF SOCIAL DESIGN

The purpose of the study is to identify the essence of the concepts of «project», «design», «social project», «social design»; clarification of modern approaches to determining their content in the context of the COVID-19 pandemic.

The theoretical and methodological basis of the study are the works of domestic and foreign researchers in the field of social forecasting, social management and design, social and psychological and pedagogical research on these topics.

The research used the method of theoretical analysis of sources and literature on the subject of research; comparative method in outlining the basic features of the concepts being studied, as well as the principles of identifying the essence of concepts and their definitions.

The scientific novelty of the publication is a critical analysis of the current state of social reality, marked by the problems associated with the COVID-19 pandemic; clarification and generalization of modern approaches to defining the essence of the concepts «project», «design», «social project», «social design»; outlining the basic principles and features of the organization of social design in the current conditions; coverage of scientific approaches to the classification of social projects; determining the practical significance of innovative developments in social work.

The article highlights the essence of the concepts «project», «design», «social project», «social design». Social design is seen as a creative process of human-led social reality in the context of the COVID-19 pandemic, which is forced to respond quickly to challenges and change the format of work and emphasis. It is specified that any social formations cannot be imagined without a person, his active creative activity, one of the results of which is social design. Such activities are becoming especially relevant today, during the global pandemic. The COVID-19 epidemic demonstrated the unpreparedness of civil protection systems and, most importantly, public health to adequately respond to challenges of this magnitude. It is emphasized that social design permeates all spheres of human activity, but only the innovative view of professionals and their systematic creative approach in today's forced conditions allows optimal design of current social phenomena and processes.

Key words: social reality, design, social project, social design, pandemic, COVID-19.

Актуальність проблеми. У сучасному світі, отруєному пандемією COVID-19, соціальна дійсність знаходиться в об'єктиві уваги політиків, медичних працівників, науковців, управлінців, громадських діячів, підприємців, волонтерів тощо. Аналізом різних аспектів функціонування суспільства в умовах пандемії і виявленням закономірностей його розвитку, вивченням людини як суб'єкта соціальної життєдіяльності, включеного в систему суспільних відносин, займається плеяда наукових дослідників у сферах медицини, філософії, психології, соціальних наук та політології, культурології та ін. Криза не тільки підкреслила слабкість системи охорони здоров'я, але й виявила цілий комплекс недоліків в організації роботи державних інституцій. Про це свідчить паралельне існування багатьох організацій, підконтрольних різним структурам, одночасне входження відповідальних осіб до різних угруповань, відсутність адекватної комунікації між різними системами, недостатній авторитет центральних органів влади на місцях, слабка координація дій місцевих органів влади між собою та з центром та ін.

Проблема соціального проектування набуває сьогодні особливої значущості, адже сучасний світ стоїть перед широким колом викликів та проблем, які впливають на розвиток суспільства. Нині, коли світ поглинула пандемія, особливо важливим є використання сучасного проектного підходу до розв'язання соціальних проблем у вимушених умовах, орієнтація на досягнення кінцевих результатів з мінімаль-

ними витратами часу та коштів, що зумовило вибір теми нашої статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання соціального проектування досліджено у працях О. Безпалько, Т. Дридзе, В. Курбатова, В. Лукова, Л. Тюпті та ін. Діяльність та функціонування соціальних проектів вивчали Т. Азарова, І. Іонова, М. Коган, В. Плишевський, О. Пометун, В. Шкурко та ін. Попри це, значна кількість розвідок не вичерпує всіх аспектів проблеми, що зумовлює актуальність нашого дослідження та вибір теми публікації.

Мета дослідження: виявлення сутності понять «проект», «проектування», «соціальний проект», «соціальне проектування»; уточнення сучасних підходів до визначення їхнього змісту в умовах пандемії COVID-19.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Соціальна дійсність сьогодення, пронизана світовою епідемією коронавірусу, зазнала колосальні втрати практично в усіх сферах суспільного життя – охороні здоров'я, економіці, виробництві. COVID-19 перевернув життя кожного та дозволив по-новому поглянути на те, які характеристики соціальної дійсності стануть основоположними у цій битві за виживання. Попри всі негаразди, пов'язані з пандемією, саме вона висвітлила ключові аспекти у проектній діяльності, що сприятимуть адаптації до нової реальності. Наявність соціальних проектів свідчить про зрілість суспільства, глибоке сприйняття та розуміння ним реальності, виникнення усвідомлення того, що кожен є співвідповідальним за долю свого

краю, народу. Стало очевидним – неможливо побудувати комфортне життя відірвано від того, що відбувається навколо. Соціальні проекти творять соціально активні, творчі люди задля розвитку і прогресу своєї країни. Кожна ініціатива потребує обґрунтування, підтримки певних об'єднань, організацій чи впливових осіб, знаходження коштів на реалізацію тощо. Це пов'язано зі зверненнями до різних соціальних інституцій, участю в конкурсах, що, в свою чергу, вимагає аргументованих пояснень, формулювання конкретних цілей та завдань, опису видів діяльності логічно викладених та відповідно оформлених. Усе це є складовими проектною діяльності як невід'ємної частини реалізації соціальних ініціатив на різних рівнях (державному, регіональному, місцевому) (Курбатов, 2001, с. 19).

Розглядаючи проект (тут незрозуміло, треба якось перефразувати, наприклад: розглядаючи проект як наукову категорію, як поняття. Або, у наукових джерелах, (дослідники, соціологи чи ще там хтось) розглядають проект як ... Або, поділяємо думку дослідників, які розглядають проект як...) мисленнєву конструкцію певних змін, що сплановані та можуть бути реалізовані (Дридзе, 1995, с. 8). Таку конструкцію можна розглядати як чітко структуровану модель, якій притаманна націленість на реалізацію задуму. Та бувають ситуації формажорні, які спланувати неможливо. У випадку з пандемією COVID-19 доводиться приймати рішення про продовження терміну реалізації проекту та повністю змінювати дати реалізації, тобто – конструювати ініціативу на ходу, що є ні чим іншим, як творчим процесом соціальної дійсності, який вимагає прояву особливої рішучості, креативності та не знімає відповідальності із засновника (організатора) перед соціальними інституціями та соціумом в цілому (Безпалько, 2010, с. 9).

Загалом, будь-який проект розглядається (ким? Дослідниками? В науковій (спеціальній літературі?) Безпалько?) як сукупність взаємопов'язаних дій з чітко визначеними датами початку та завершення роботи, які потребують залучення профільних спеціалістів та ресурсів з метою досягнення певних цілей організації. Проект містить концептуальну основу (опис ініціативи, її смислу, гіпотези, оцінку їх новизни і можливих наслідків) і сис-

темно-організаційну частину (опис конкретних механізмів й етапів реалізації проекту) (Безпалько, 2010, с. 19).

О. Безпалько справедливо, на наш погляд, характеризує проект як систему сформульованих завдань, фізичних об'єктів, технологічних процесів, відповідної документації, що створюються й упроваджуються для реалізації цих завдань, а також сукупність ресурсів та управлінських рішень щодо досягнення проектною мети. Проект – це унікальне починання, яке інтегрує в собі як певну ідею, задум, так і дії щодо втілення цього задуму в життя. Більшість з цих ідей потребують креативного мислення, мобільності та творчої реалізації і, звісно, чіткої структури виконання плану (поза планом) (Безпалько, 2010).

Соціальний проект – сконструйоване соціальне нововведення, метою якого є створення, модернізація чи підтримка в середовищі матеріальної або духовної цінності, що має просторово-часові та ресурсні обмеження, вплив якої на людей визнається позитивним за своїм соціальним значенням (Плишевський, 2001). На думку М. Коган, соціальний проект – це опис конкретної ситуації, яка може бути поліпшена засобами реалізації певної системи методів та послідовних кроків їх використання (Коган, 1989). У контексті підготовки молоді до реалізації соціальних проектів О. Пометун визначає їх як сукупність практичних дій, спрямованих на розв'язання конкретної соціальної проблеми місцевої громади, а участь молоді в таких проектах сприяє розвитку у неї емоційно-ціннісного ставлення до громадського життя, активності особистості, прагненню до громадянських дій та ефективного спілкування (Пометун, 2003).

Соціальне проектування має орієнтуватися не на суб'єктивні бажання, а на знання об'єктивних законів медичного та соціального розвитку, на наукові методи – використання матриці ідей, входження в роль, методи мобільності, методи аналогій, асоціацій, повної реорганізації тощо, націлені на реалізацію поставленої мети за будь-яких умов.

Соціальні проекти можуть бути спрямовані на: створення умов для розвитку соціальності суб'єкта (особистості, підгрупи, групи); самореалізації особистості в основних сферах її життєдіяльності; забезпечення сприятливих умов для соціалізації особистості в різних сфе-

рах соціального середовища; вирішення чи мінімізацію несприятливих умов соціалізації особистості. Означені підходи до класифікації проєктів дозволяють визначити базові **ознаки соціальних проєктів**, серед яких: цілепокладання, організаційна, територіальна, соціально-інституційна, інноваційна, ресурсна, соціально-інформаційна та соціально-інституційна та ін. Таким чином соціальний проєкт можна розглядати як сукупність технологічних, управлінських та організаційних рішень, спрямованих на вирішення соціальних проблем, поліпшення соціокультурних умов життєдіяльності особистості, проведення необхідних соціальних змін (Тюптя, 2004).

Унаслідок різнобічності суспільного життя, багатоплановості соціальних сфер, існує велика кількість підходів до класифікації соціальних проєктів, сформульованих на підставі різних ознак. Знання типології проєктів на початковому етапі допомагає визначити коло завдань, вирішення яких є необхідним для досягнення результату, реалізації поставленої мети (Тюптя, 2004, с. 2). Крім того, використання класифікації дозволяє зрозуміти відмінність розроблюваного проєкту від суміжних видів проєктів та діяльності, а творчий підхід допомагає зробити його унікальним та максимально легким у реалізації.

У найзагальнішому вигляді соціальні проєкти поділяються на «нормальні» і «реальні». «Нормальний» (ідеальний тип соціального проєкту) – проєкт, в якому основні ознаки (такі, як масштаб проєкту, якість ресурсів забезпечення і т. ін.) врівноважують один одного рівноправно. У «реальних проєктах» домінує одна з ознак (Безпалько, 2010).

Розглядаючи проєкти за змістом наповнення, їх відповідно класифікують на ті, що орієнтують на максимальне розуміння і врахування специфіки культурного середовища, яке стає об'єктом проєктної діяльності та проєкти, які своїм завданням ставлять експорт власних

зразків у чужий культурний контекст. У дослідницькій науковій літературі за характером проєктних змін вирізняють проєкти: підтримуючі, реставраційні, реанімаційні – ті, що вирішують містобудівні, екологічні та інші завдання, а також задачі збереження обрядів і ритуалів (Тюптя, 2004).

Проєкти також класифікують за характером діяльності: освітні, науково-технічні, культурні проєкти, інші послуги; за масштабами (масштабами фінансування?): мікропроєкти – до 10 тис. дол. США, малі проєкти – 10-100 тис. дол. США, мегапроєкти – понад 100 тис. дол. США; за особливостями фінансування (інвестиційні, спонсорські, кредитні, бюджетні, субсидійовані, благодійні); за термінами реалізації: короткострокові (1-2 роки), середньострокові (2-6 років), довгострокові (понад 5 років) (Безпалько, 2010; Дридзе, 1995; Єрмаков, 2003; Тюптя, 2004).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підбиваючи підсумки дослідження зазначаємо, що будь-які соціальні утворення неможливо уявити без особистості, її активної діяльності, одним з результатів якої і є соціальне проєктування. Соціальне проєктування, незважаючи на велику кількість його класифікацій, починається з усвідомлення соціальної дійсності та розробки інновацій та інноватики в соціальній роботі. Епідемія COVID-19 суттєво вплинула на різні сфери життя в Україні, підкресливши низку проблем, у тому числі в соціальному секторі. Людина як істота соціальна на основі соціальних зв'язків і взаємодії творить мікро- і макрогрупи, об'єднання і швидко діє у вимушених ситуаціях. Наразі проєктні спільноти об'єдналися навколо проблеми світового масштабу. Вони активно працюють над розробкою нових проєктів із найбільш актуальних тематик, нового формату навчання та різних форм заходів в умовах вимушеної пандемії задля допомоги громадам у справі подолання викликів COVID-19 та його наслідків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Азарова Т.В., Абрамов Т.В. Технологія оцінки соціальних програм та проєктів. Кіровоград : ІСКМ, 2007. 100 с.
2. Безпалько О.В. Соціальне проєктування : навчальний посібник. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2010. 128 с.
3. Данілова А.П. Соціальний проєкт як засіб формування та розвитку ініціативності учнівської молоді. *Інститут проблем освіти Національної академії педагогічних наук України*. 2013. Вип. 17(1). С. 237–245.

4. Дридзе Т.М., Орлова Э.А. Основы социокультурного проектирования. Москва : Российский институт культурологии, 1995. 148 с.
5. Єрмаков І.Г. На шляху до школи життєвої компетентності: проектний підхід. *Метод проектів: традиції, життєві результати*. Київ : Департамент, 2003. С. 15–16.
6. Іонова І.М. Проектна діяльність у роботі спеціалізованих соціальних служб. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. 2016. Випуск LXXIV. Том 2. С. 127–131.
7. Коган М.С. Метод проектов и условия его эффективного применения в воспитательной работе. Москва : Дело, 1989. 253 с.
8. Курбатов В.И., Курбатова О.В. Социальное проектирование : учебное пособие. Ростов-на-Дону : Феникс, 2001. 416 с.
9. Луков В.А. Социальное проектирование : учебное пособие. Москва : Издательство Московской гуманитарно-социальной академии «Финита», 2003. 240 с.
10. Нагорна Г.О. Соціальне проектування: історія становлення та розвитку. *Молодий вчений*, 2016. № 5 (32). С. 451–454.
11. Плышевский В.Г. Прогнозирование, проектирование и моделирование в социальной работе. Москва : Социально-технологический институт МГУС, 2001. 95 с.
12. Подобедова Т.Ю. Подготовка будущих учителей гуманитарного профиля к педагогическому проектированию : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Ялта, 2005. 241 с.
13. Полат Е., Петров А., Бухаркина М., Моисеева М. Что такое проект. Типология проектов. *Відкритий урок. Розробки. Технології. Досвід*. 2004. №5–6. С. 10–17.
14. Пометун О.І. Молодь обирає дію: соціальне проектування – новий підхід до виховання молоді. *Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати*. Київ : Департамент, 2003. С. 327–333.
15. Пономаренко О.В. Інструменти управління ризиками соціальних проектів. *Актуальні проблеми державного управління*. Дніпропетровськ, 2008. Вип. 4 (34). С.160–166.
16. Словарь-справочник по социальной работе / под ред. Е.И. Холостовой. Москва : Юрист, 2000. 424 с.
17. Соціальна робота: технологічний аспект : навчальний посібник / за ред. А.Й. Капської. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 352 с.
18. Тарасюк Г.М. Управління проектами : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2009. 320 с.
19. Тюття Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота (теорія і практика) : навчальний посібник. Київ : ВМУРОЛ «Україна», 2004. 408 с.

REFERENCES:

1. Azarova T.V., Abramov T.V. (2007). *Tekhnolohiia otsinky sotsialnykh prohram ta proektiv [Evaluation technology of social programs and projects]*. Kirovohrad: ISKM [in Ukrainian].
2. Bezpalko O.V. (2010). *Sotsialne proektuvannia [Social design]*. Kyiv: Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka [in Ukrainian].
3. Danilova A.P. (2013). Sotsialnyi proekt yak zasib formuvannia ta rozvytku initsiatyvnosti uchnivskoi molodi [The social project as a means of forming and developing the initiative of student youth]. *Instytut problem osvity Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy – Institute of Educational Problems of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, 17(1), 237–245 [in Ukrainian].
4. Dridze T.M., Orlova Je.A. (1995). *Osnovy sociokul'turnogo proektirovaniya [Fundamentals of sociocultural design]*. Moskva: Rossijskij institut kul'turologii [in Russian].
5. Yermakov I.H. (2003). Na shliakhu do shkoly zhyttievoi kompetentnosti: proektnyi pidkhid [On the way to the school of life competence: a project approach]. *Metod proektiv: tradytsii, zhyttievi rezultaty – Project method: traditions, life results*. (pp. 15–16). Kyiv: Departament [in Ukrainian].
6. Ionova I.M. (2016). Proektna diialnist u roboti spetsializovanykh sotsialnykh sluzhb [Project activity in the work of specialized social services]. *Zbirnyk naukovykh prats. Pedahohichni nauky – Collection of scientific papers. Pedagogical sciences*, LXXIV, Vol. 2, 127–131 [in Ukrainian].
7. Kogan M.S. (1989). *Metod proektiv i uslovija ego jeffektivnogo primenenija v vospitatel'noj rabote [Project method and conditions of its effective application in educational work]*. Moskva: Delo [in Russian].
8. Kurbatov V.I., Kurbatova O.V. (2001). *Social'noe proektirovanie [Social design]*. Rostov-na-Donu : Feniks [in Russian].
9. Lukov V.A. (2003). *Social'noe proektirovanie [Social design]*. Moskva: Izdatel'stvo Moskovskoj gumanitarnosocial'noj akademii "Finita" [in Russian].
10. Nahorna H.O. (2016). Sotsialne proektuvannia: istoriia stanovlennia ta rozvytku [Social design: history of formation and development]. *Molodyi vchenyi – A young scientist*, 5(32), 451–454 [in Ukrainian].

11. Plyshevskij V.G. (2001). *Prognozirovanie, proektirovanie i modelirovanie v social'noj rabote [Forecasting, design and modeling in social work]*. Moskva: Social'no-tehnologicheskij institut MGUS [in Russian].
12. Podobedova T.Ju. (2005). Podgotovka budushhih uchitelej gumanitarnogo profilja k pedagogicheskomu proektirovaniju [Preparation of future humanities teachers for pedagogical design]. *Candidate's thesis*. Jalta [in Russian].
13. Polat E., Petrov A., Bukharkyna M., Moiseeva M. (2004). Chto takoe proekt. Tipologhija proektov [What is a project? Typology of projects]. *Vidkrytyi urok. Rozrobky. Tekhnolohii. Dosvid – Open lesson. Developments. Technologies. Experience*, 5–6, 10–17 [in Ukrainian].
14. Pometun O.I. (2003). Molod obyraie diiu: sotsialne proektuvannia – novyi pidkhid do vykhovannia molodi [Youth chooses action: social engineering – a new approach to youth education]. *Metod proektiv: tradytsii, perspektyvy, zhyttievi rezultaty – Project method: traditions, perspectives, life results*. (pp. 327–333). Kyiv: Departament [in Ukrainian].
15. Ponomarenko O.V. (2008). Instrumenty upravlinnia ryzykamy sotsialnykh proektiv [Social project risk management tools]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia – Actual problems of public administration*. Dnipropetrovsk, 4(34), 160–166 [in Ukrainian].
16. Holostovoj E.I. (Ed.). (2000). *Slovar'-spravochnik po social'noj rabote [Dictionary-reference on social work]*. Moskva: Jurist [in Russian].
17. Kapskoi A.Y. (Ed.). (2004). *Sotsialna robota: tekhnolohichniy aspekt [Social work: technological aspect]*. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury [in Ukrainian].
18. Tarasiuk H.M. (2009). *Upravlinnia proektamy [Project management]*. Kyiv: Karavela [in Ukrainian].
19. Tiuptia L.T., Ivanova I.B. (2004). *Sotsialna robota (teoriia i praktyka) [Social work (theory and practice)]*. Kyiv: VMUROL «Ukraina» [in Ukrainian].